

Рубашенко Микола Анатолійович
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри кримінального права № 1
Національного юридичного університету
ім. Ярослава Мудрого

**ПРО МОЖЛИВІСТЬ УЧИНЕННЯ ПЕРЕШКОДЖАННЯ
ЗАКОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ УКРАЇНИ
(ст. 114-1 КК) У ФОРМІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДІЙ**

Законом України від 8 квітня 2014 р. № 1183-VII розділ I Особливої частини КК України було доповнено ст. 114-1, якою було передбачено відповідальність за перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань в особливий період. Актуальність цієї законодавчої ініціативи з урахуванням загальновідомих подій на Сході України та на Кримському півострові не викликає сумнівів. Разом з тим відсутність достатньої науково-літературної бази стосовно аналізу цього складу злочину породила значну кількість практичних питань, серед яких і питання про можливість учинення перешкодження законній діяльності військових формувань України у формі інформаційних дій. Мова йде, зокрема, про різноманітні заклики, висловлювання або виступи в ЗМІ, які спрямовані усьому населенню чи мешканцям окремих територій з метою формування: а) негативного ставлення до вступу в склад Збройних Сил України та інших військових формувань, до участі в АТО чи до проведення АТО в цілому; б) негативного ставлення до військових формувань України в особливий період; в) негативного ставлення до мобілізації, а так само думки про незаконність дій, «безсилля» військкоматів чи інших силових структур, їх дискредитації в особливий період; г) негативного ставлення до окремих представників влади чи уряду в цілому тощо.

Різнманітні публічні висловлювання, здійснені в тому числі й в особливий період, та направлені до громадян України з метою формування негативного ставлення до вступу у певні силові структури України, до їх діяльності чи участі в АТО, до призову військовозобов'язаних чи ставлення до окремих представників влади або уряду в цілому, а так само публічні висловлювання з метою формування думки про незаконність дій, «безсилля» Збройних Сил України, військкоматів та їх службових осіб у процесі призову

військовозобов'язаних самі собою (у відриві від інших дій) не містять ознак складу злочину і повинні розглядатися в аспекті реалізації права на свободу вираження поглядів.

Відповідно до ст. 34 Конституції України, кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань (ч. 1); кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір (ч. 2). У цьому зв'язку певне значення для правильної оцінки висловлювань, що лише «формують негативне ставлення», «дискредитують» діяльність державних органів чи посадових осіб також має практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), яка відповідно до ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» № 3477-IV від 23 лютого 2006 р. визнається джерелом права в Україні. У ст. 10 Конвенції встановлено, що кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів.

ЄСПЛ у своїх рішеннях виходить з того, що зміст конвенційного поняття права на свободу вираження поглядів повинен визначатися з урахуванням стандартів демократичного суспільства. Зокрема ЄСПЛ неодноразово наголошував, що свобода вираження поглядів являє собою одну з важливих засад демократичного суспільства та одну з базових умов його прогресу та самореалізації кожного. Предмет пункту другого статті 10 Конвенції застосовується не тільки до «інформації» чи «ідей», які були отримані зі згоди чи розглядаються як необразливі чи як малозначущі, але й до тих, які можуть ображати, шокувати чи непокоїти. Такими є вимоги плюралізму, толерантності та відкритості думок, без чого неможливе «демократичне суспільство». Як передбачено в статті 10, ця свобода має винятки, які, проте, повинні чітко тлумачитися, та потреба в таких обмеженнях має бути переконливо встановлена. Свобода висловлювань також припускає певний ступінь перебільшення чи навіть провокації. При цьому межі припустимої критики за певних обставин можуть бути ширшими, коли йдеться про державного службовця, що виконує свої повноваження, ніж коли йдеться про звичайних фізичних осіб. Подібні правові позиції ЄСПЛ виклав, зокрема, у рішеннях у таких справах: «Кастелліс проти Іспанії» від 23 квітня 1992 р., «Об'єднана комуністична партія Туреччини та ін. проти Туреччини» від 30 січня 1998 р., «Соціалістична партія (Socialist party) та ін. проти Туреччини» від 25 травня 1998 р., «Партія свободи і демократії проти Туреччини» від 8 грудня 1999, «Ватан проти Росії» від 7 жовтня 2004 р. «Ляшко проти України» від 10 серпня 2006 р. та ін.

Разом з тим реалізація права на свободу вираження поглядів часто межує із зловживанням таким правом. У зв'язку з цим у ч. 3 ст. 34 Конституції України встановлено, що здійснення цих прав може бути обме-

жене законом в інтересах, зокрема, національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам. Зазначене конституційне положення знайшло свій розвиток у КК України. Так, у статтях 109, 110, 258-2, 295, 436 і 442 КК встановлено кримінальну відповідальність за *публічні заклики та розповсюдження матеріалів із закликами* до вказаних у цих статтях дій. Публічні заклики як самостійна злочинна дія має свої особливості в характері суспільної небезпечності, які полягають у тому, що такі дії самі собою не є реалізацією умислу на вчинення тих дій, до яких закликаються інші особи (певна «публіка»), а їх суспільна небезпечність полягає лише у створенні можливості того, що внаслідок впливу закликів у інших осіб («публіки») виникне бажання вчинювати такі дії. У разі фактичного вчинення такими іншими особами відповідних дій, що призвели до суспільно небезпечних наслідків, останні перебуватимуть у причинному зв'язку саме з діями цих осіб. Крім того, публічні заклики і розповсюдження матеріалів із закликами як самостійні злочинні дії, що містяться у вказаних статтях, мають місце тільки за відсутності ознак співучасті з тими особами, до яких спрямовані заклики, тобто між суб'єктом заклику та «публікою» відсутній двосторонній суб'єктивний зв'язок (мінімальна взаємна поінформованість).

Стосовно ст. 114-1 КК України принциповим є те, що законодавець не передбачив публічні заклики як окрему форму об'єктивної сторони злочину. Разом з тим проявом (різновидом) перешкоджання законній діяльності військових формувань в особливий період можуть бути заклики, які є складовою частиною фізичних дій щодо перешкоджання законній діяльності військових формувань, зокрема в разі вчинення таких дій групою осіб публічними закликами можуть поєднуватися, координуватися чи спрямовуватися дії цих осіб. Але в такому разі слід обов'язково доводити, що саме ці конкретні заклики вплинули на певних осіб, що перешкодило законній діяльності військових формувань. Наприклад, під час просування військової техніки певним населенням пунктом особа закликала його мешканців заблокувати її рух і при цьому окремі мешканці зреагували на ці заклики та заблокували рух техніки, унаслідок чого вона не змогла вчасно прибути на визначену територію для забезпечення Антитерористичної операції. Якщо ж у тій самій ситуації на заклики особи ніхто не відгукнувся і для просування техніки не було штучних перешкод, то такі дії вже не можуть уважатися перешкоджанням і самі собою вони не містять складу злочину. Так само не буде складу злочину, якщо особа закликала до перешкоджання законній діяльності військових формувань у мережі Інтернет, але з урахуванням усіх обставин справи достеменно не можна встановити, що саме ці заклики вплинули на певних осіб та призвели до певного конкретного перешкоджання.

Якщо ж певне вилучення є лише способом підбурювання, пособництва чи організації перешкоджання законній діяльності військових формувань, то в такому разі має місце співучасть у злочині, передбаченому ст. 114-1 КК,

і вчинене необхідно кваліфікувати з посиланням на відповідну частину ст. 27 КК. Для співучасті характерний двосторонній суб'єктивний зв'язок – мінімальна взаємопоінформованість у вчиненні конкретного перешкодження (мінімум два суб'єкти злочину, суб'єктивна та об'єктивна спільність). Співучасть може проявитися, наприклад, у тому, що підбурювач (ч. 4 ст. 27 КК) схилив конкретну особу (осіб) до блокування шляхів, якими пересувалися військові частини, або пособник (ч. 5 ст. 27 КК) надавав конкретним особам за їх зверненням поради та вказівки при такому блокуванні. Якщо ж певна особа схилила конкретного військовозобов'язаного до ухилення від призову (обліку) або конкретного військовослужбовця до невиконання наказу чи непокори, а так само надавала вказівки чи поради для цього, то відповідальність має наставати за статтями 335–337, 402 або 403 КК з посиланням на відповідну частину ст. 27 КК.

ББК 67.9(4УКР)61

П 78

УДК 342.951 + 343.35 + 343.98

*Ухвалено до друку Вченою радою Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ
(протокол № 3 від 27.10.2016)*

П 78 Протидія проявам тероризму, сепаратизму, екстремізму та нелегальній міграції в сучасних умовах: стан, проблеми та перспективи : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 28 жовт. 2016 р.). – Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. – 356 с.

Вміщено матеріали однойменної міжнародної науково-практичної конференції, у якій взяли участь науковці й здобувачі ВНЗ України та зарубіжних країн, працівники правоохоронних органів.

У публікаціях її учасників розглянуто питання сучасного стану й шляхи запобігання проявам тероризму, сепаратизму, екстремізму та нелегальній міграції в сучасних умовах в Україні та світі. Висвітлено особливості, кваліфікації, виявлення та розслідування подібних правопорушень

Для науковців, здобувачів, юристів-практиків, представників органів публічної влади, усіх, хто займається проблемами протидії тероризму, сепаратизму, екстремізму та нелегальній міграції.

Викладені в публікаціях судження, висновки та пропозиції передають погляди самих авторів, що не завжди поділяються редколегією

РЕДКОЛЕГІЯ:

к.ю.н., засл. юрист України **В.А. Глуховець** (голова); к.ю.н. **О.В. Ведмідський** (заступник голови); д.ю.н., проф. **А.О. Собакар**; д.ю.н., доц. **Т.П. Мінка**; д.ю.н., доц. **І.В. Пиріг**; д.ю.н., проф. **К.О. Чаплинський**; к.ю.н. **А.В. Жбанчик**; к.ю.н. **Р.М. Кацуба**; к.ю.н., доц. **О.В. Кириченко**; к.ю.н., доц. **С.В. Обшалов**; к.ю.н., доц. **Е.В. Рижков**; д.ю.н., доц. **О.Ф. Кобзар**; д.ю.н., доц. **О.С. Юнін**; к.ю.н., доц. **О.О. Титаренко** (відповідальний секретар);

ББК 67.9(4УКР)61

© Автори, 2016

© ДДУВС, 2016